

Bytyn dynjanь proletarlary, birleşigiz!

N. LENIN

I.

SOSIALIZM BLA DIN

II.

IŞCI PARTIJANь DINE QARAMAQLьOYь

III.

KLASSLA PARTIJANь DIN BLA MEZGITGE
QARAMAQLьQLARь.

IV.

VOINSTVUJUŞAJA MATERIALIZMANь MAQJANASьNь YSYNDEN

Kөcyrgen Borlaqlanь M.

Издание Карачаевского Областного Издательства.
По заказу Крайнациздата

КИСЛОВОДСК
1931.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь.

Н. ЛЕНИН

СОЦИАЛИЗМ и РЕЛИГИЯ

Перевод М. БОРЛАКОВА

Кароблито № 233.

Кисловодск, тип. Кароблиздата заказ № 274—2000—31 г.

SOSIALİZM BLA DİN.

Bu sağıq zamanın çamaqatı (ovşestvo) bek kəv işçi klassın kesək sanı bolqan çer icleri bla kapitalistlə çekmeklikni usynde quralqandı. Ol ovşestvo (qul çegiyçyle) kesini ömyrny uzununa işləv xəyr keltirgen işçiləni xəz zamanda qollarına qararcə ətər erkinlik bla xəyrlandı. İşçiləni çarlıbq, mylk çanıdan unuqdurmaqıbq, aları qalqan dın bla da bolsun, qaralıbq bla da bolsun aları ömyrlərinə xəz bir tyrlı ezilmeklikni çaqıradı. İşçilə başlarına mylkny usynden az kəv bolsada erkinlik tavarqa bolluqdula, alaj bolqanı ucun aları yslerindən kapitalni onovu təjmaj, şadaqacılıqnı işsizlikni tyvyn-den bir tyrlı erkinlikdə qutqartıb tyldı.

Başxalaqə qulluq etmeklik səvəbli çanızbq, çarlıbq onları aləv işçi xalqnı unuqdurmaqıbnı dında bir suratıdı (formasıdı) kiki adamları (dikarları) priroda bla kyreşdə qarəvsuzluqları allaxqə, şajtaqə, tamaşalaqə inannanları kiki, unuqqan klasda keslərin çegiyçyle bla kyreşdə axratqə ijanadıla. Kesini ömyryndə işləv, inçiliv kim tura eşe, dın aları axratda savqə berirgə ajıv qıjınlıqla qə təzergə yretdi; başxalanı qıjınlıq bla, adamları çegiv kim çasaj eşe, aları dınja başında çasavda keciinci bol dəv, axrat çannetdən umut etdiriv turadı.

Din xalqınъ başın sılxır etgen anъ mьjsьn qatış-dırqan opiumdu *) Din, kesinde kapitalnъ qullarъ keslerini adamlıq tyrsynlerin, keslerini adam xalda çaşav izlegenlerin batdırqan, tuncuqdurqan araqudъ.

Alaj bolsada kesini qul bolqanyn eslev, qul başyna erkinlik izlev kyreşse, ol qul bolmaqlıqynъ çartıś qurujdu. Çanъ zamannъ alanъ eslegen işci-si fabriklede, zavodlada, şaxar çaşavda bilim alıv kesini ysynden din ötyrykleni atıv, kəknyda, apen-dileni, vajlanъ erkinliklerine qojub kesine çer ysyn-de igi çaşav işlejdi.

Endi zamannъ proletariaty sosializma çanynъa kəce, oquvnu dinni qarańlyqъ bla kyreşge tarta, işcileni axratqı inandıqlıqdan başlarına boş etiv, alanъ birikdiriv çer ysynde başyna igi çaşav izlemek kyreşge ajlandırady.

Din enci iş bolurqa kerekdi—dev sosialistle dinni ysynden ajtıvcu sözleri alajdy. Alaj bolsada ol zəzleni artdan qajqlarъ kelmez ycyn, alanъ ma-qanaların igi ajyırqa kerekdi. Biz, din qralıqınъ haqında enci iş bolsun dejbiz ansyn, partijanъ ysynde anъ enci işge tergev qojarqa volluq tylbyz. Qralnъ din bla işi bolurqa kerek tyldy, din ovşest-voda qral onovu bla bir tuqum zat vlada taqlıyırqa kerek tyldy. Xar bir insan ne dinni syjse ana ijanıyır-qa neda ijanımaj ateist volub qalıyırqa erkin volur-qa kerekdi, allajla xar bir socialist volurqa kerekdi. Xalqınъ arasında dinni tutmaqlıq neda tutmamıqlıq ycyn bir tyrlı başxalıq volurqa volluq tyldy. Anъ

*) Opium—dev Qıajda araqu, ieki ornına çyrytylgen, adamnъ başın sılxır etgen bir uvdn.

ysynden ol xalda bolqan dokymentle barıyda dımp bolurqa kerekdile.

Qral mezgitlege qral çanıdan bir tuqum bir zat çojulurqa bir amal çoqdu. Din obşestvolaqa qral acxadan ne azda bir zat verilirge boluq tyldy. Anı kibik ol diç obşestvola zakon bla bir tuqum bir vajlamaları bolurqa amal çoqdu. Ol zatlanı tolturmaqlıq bla ol ozoqan, crigen qulluqlanı artıy eterge boluqdu. Ol cirigen adetle mezgit qralnı onovuna qaraqan, taqıloqan zamanda bolqandıa, ala orta ömyrlenı zakonunda orus grazdanla mezgitni onovunu tyvynde turqanca. Bu saqatdada bizni zakonlarıvız adamnı ujatıy neda iynandıрмаqlıqnı ysynde, neda inanmamaqlıqlıqnı ysynde ujalıtyv kyreşmeklikni, neda kaznanı xajıyından alıv mezgitlege çuq vermeklikni, azavlandıırırqa izlejdi. Mezgit qıraldan tolu bolıv ajıyılın degenni sosial proletariat qralqada mezgitgeda ma vınnı ycın ajtadı.

Orus revolysija, bu siasi boşluqnu bir baş vıtaqı bolmaqlıqlı sebevli munu tamam toltururqa kerekdi. Orus revolysija munu bir başxa igi volumqa salqandı, ansın siasi krepостniceski samoderzavija munu ysynden köv razıyızlıqla caqrıqandı, tav ol zat apendileni aralarındada bolqandı.

Orus apendile ne qaranı bolqan eseleda Resejde eski paradkalanı ojulmaqlıqları alanı ujatqandı. Ol zat tav cinovnikleni, polisialanı artıqlıqlarından boşluq bolsun degen zatoqa taqladı. Biz sosialistile apendileni ol taza qaumılarını ol dvizenialarına boluşıv alaqa polisja bla diinni bir birlerinden ajırtırqa kerekviz. Bizni mezgit qraldan, şkol

mezgilden ajrılсныла, din tolu bolub başxa işge ter-
gelsin degen zatyбыз ol zamanda kesini ornun ta-
barqa boluqdu. Alaj bolmaj siz erkinlikni ol zatla-
ryn tollurmaj esegiz siz entda eski adetleni plenleri-
siz, entda siz kazna xajyrlaqa kesigizni taqыb ulxu
alvnu toxtatmaqansыз, entda kesigizni din savutu-
quznu qarыvna inanmajсыз, ol alaj bolsa ol zaman-
da Pesejni ajыrqan işileri sizge qazavat acarla.

Sosialist partijaqa din enci işge tergeliб qalы-
qa boluq tyldy. Bizni partijabyз işci klassны baş-
na voş etmeklikni usynde kyresge başсылq etgen
aңlamaqlыqь volqan qaumnu soјuzudu. Allaj partij-
ava qaraңыlqь neda din qaraңыlqlarыna diңe ina-
nmaqlыqь usynde aнь bizge başxasы çoqdu dev
qojarqa amaly çoqdu. Biz kesibizni vasmabyз bla,
kesibizni sozybyз bla mezgitni qraldan tolu bolub
ajыrlamaqlыqь izlejbiz. Tav biz kesibizni RSDRP
soјuzubuznu quramaqlыqьбыз dinni işileni xar bir
tyrly aldamaqlыqь bla kyreşir ucyndy.

Bizni alaj kyreşmekligibiz başxa iş tyldy, bi-
tev partijany bitev proletarlany işidi.

Iş alaj ese biz kesibizni programmayıзда biz
allaxqa inanmaqanlabyз (ateistlebiz) dev nek qoj-
majбыз? neda din tutoqan adamla bizni partijabyзqa
kirirge boluqdu dev nek qojmajбыз?

Ana etilgen çuav burzuaz-demokratla bla sosial
demokratlany dinni usynden işge qalaj qaraqanlaryn
adamca ajыrqа kerekdi. Bizni programmayıз, ma-
terializmany usynden quralqandy. Bizni program-
mayıзны ajыrtmaqlыqь icine dinni istoriadada mylk
çaңьndada qaraңыlqь tamylaryn ajыrtmaqlыqь сыъ-
ndыrlыqа kerekdi. Bizni propagandabyз (avazыбыз)

kesini icine dinsizlikni propogandasında sýjýndýr-
maj amalý çoqdu. Endigederi kesi tutqan krepost
pravany zakonu nauka bla týtýnşly bolqan kitablany
çibermeklikni ýzlaqan ese, endi ol wizni partiya qul-
luqubuznu bir baş butaqy bolurqa kerekdi. Bizge
endi azymsyzda ol zatny ysynden nemse sosialistle-
ge, Engelsni ajtqan sovetin ýzlarqa kerekdi; ol da
budu: „çarýqlýqny, dinsizlikni ysynden çazyloqan
fransuz kitablany başqa tillege köcyryrgeda, xalqqa
çajarqada kerekdi“ (XVIII ömyrde).

Alaj bolsada biz din voprosnu ysynde ne azda
çañlyrqa amal çoqdu, din bla kyreşni klas kyreş-
den burzuaz demokratla salqanca başqa salyrqa
amal çoqdu. Eziliv unuquv kelgen xalqda dinni bir
tuqum bir zat bla xalqqa çajarqa amal çoqdu, alaj
eterge unut etmeklikda telilik boluqdu. Din adam-
lany unuqdurmaqlýqy, alany mylk çanyndan unuq-
maqlýqny kögeti bolqanyň anylarqa kerekdi, an-
şy alaj qojşaq burzuyla unutuv qojşanca volady.
Proletariatny ne kitab bla neda avaz bla çarýtyrqa,
alany keslerini kapital bla kyreşleri çarýtmaj amal
çoqdu. Ezilgen klassny dunjada çannet qurarqa ky-
reşi, bizge, proletariatny axrat çannet qurarqa birik-
mekliklerinden көв хайырлы.

Ma bu sebevdendi biz programmabyzda dinsiz-
likni acyq etmegenibiz; nart zatladan qalqanlary bol-
qan proletarlany partiyaqa çuvuqlaşmaqlýqlaryň biz
ma vunu ycyn týtýmajbyz. Nauka kögyzgen zatlany
biz xar zamanda cterge kyreşirge kerekbiz. Alaj bol-
qany ycyn, dinni ysynden sözny, bu vylajdy, dev
birinci oruna salyrqa kerek tyldy. Any birinci oruna
salmaqlýq, politiceski, ekonomiceski, revolysion-

nıj proletariatnı kıcyn uvaqlav qarıvsuz eterge
bolluqdu.

Burzuazija xar çerde xalqqa dinni ysy bla çav-
luqnu çandırıv, anı em vaş işleden vaşqa çanı-
na vururqa kyreşedi. Ol işleni bitev Rossijanı pro-
letariatı kesini birikmekligi bla bitdirir emda ta-
mamlar. Proletariatnı bu kyreşlede qarıvun uvaq-
larqa kyreşgen corno-sotensile, tambla andanda
taşa vuzuqlanı anı ysy bla qurarqa volurla. Biz
alanı ol işlerine qarşcıqa em qurusada proletariat
tözımylykny, raxatlıqnı, birikmeklikni, naukanı,
qarıvun syjerviz. Proletariat, dinni, qral işinden
kerti bolıvda vaşxa eterge, ol zamanda volur. Pro-
letariat kesini çolun ol xlamdan (xapcykden) arıv-
lasa, ol zamanda kesini mylk çanından qullanmaq-
lıqı bla acıq keñ kyreş acar. Ol kyreş bla adam
ılunu kózlerine çavıv salıv turoqan dinni kesini
ysynden tajdırır.

N. Lenin (V. I. Ulijanov)

tom VII—часть I.

İşçi partiyasının diqqətə alınması.

Gosudarstvennaja dumada Surkov degen deputatın sözü: sinodanın smetası haqqından, qalqanların seçilmişlərində bütün düməskaya fraksiyada olan sözünü məqamının haqqından (tyvunde çazıladı) bu saatda bəzən illər vopros saldı. Dinni voprosları xalqın köbəsinə işçi dvizeniyağa çuq bolan intelligensiyada, işçi xalqın arasında keslərinə interes sağırdı. Sosial-demokratlar cəmiyyətinə diqqətə alınması qaravlarını bildirirge kerekdile.

Sosial-demokratlar keslərini dumağa qaramaqlıqlarıyla nauchnyj sosializmağa köre, marksizmağa köre işlədile. Marksizmanın filosofiya cəmiyyətinə qurallıqlıqları (olan haqqından Marksda, Engelsda aytıq turqandı) dialekticeskij materializmanın toluşu və kesinə alıq qoşan istoriya adətlərin Fransiyada XVIII əsrdə bolan materializmanın XIX əsri birinci cəmiyyətdə Germaniyada Fejervaxda bolan,—allah (din) çuqdu hər bir diqqətə alınması bolan materializma. Engelsni çuqan kitabı „Anti-Djurng“ (nəmə filosof Djurng degenə qarşı), Djurngni materializmasının qarıvsızluğun ağı etdi, Djurng kəsi alaxğa inanmaq materalist bolsada, kesini materializmasında dinni filosofiyasından çuq çazmaq sevebli. Engels, Lydvig Fejervaxın haqqında ol dinni çuqlatır cəmiyyətinə bolmağı, olan cəmiyyətdə, əsdiyirge kyreşedi dəv aytqandı. Marksın—din

adamlar esirtgen etedi—dev ajtmaqların ysynde di marksizman dinni haqında quralmaqlar. Art közyvden veri din bla klisalaqa anı kibik qalqan din organizasijalaqa marksizin ajtady: Bu barıyda işci xalqın din bla alday anı qıyn bla xajırlar ıyn ıyn burzuazijaqa kerekdi.

Anı kibik sosial-demokratlardan ese „solraq“ neda „revolysionerirek“ volurqa syıy işci partıyanı programmasına dinne qazavat acar ıyn dinni çoqluqun acıq etiv salajıq degen adamlar bla Engels kyreşiv turqandy. 1874 ılıda, kommunanı London-da turqan blankletle qacılansyların belgili bolqan manifestlerini ysynden sölöse, Engels, aları çolları bla dinni quruturqa qıyndı, acıq kyreşiv bla dinni tınc çuqlannıq çerinde qıyn etedile, dev ajtady. Dinden qutulurqa boluqdu işileni klassovı kyreşmekliklerini ısy bla boluqdu, ol kyreşmeklikde ıytyn proletarlardı tartıv xalq arasında işlev bla praktika—ustalıq tavır ıyn, dev blankistler ajırmaqanların Engels ters köredi, aları acıq bolıv dine qazavat acajıq degenlerida anarxistleri sözleridi dev ajtady. 17 ılıdada „Anti—Dyring“ degen kitabındada, Dyringi degen filosofnu azda idealizma bla dine qajtaraq çerin Engels sosialistleri arasında din tutmaqlıq bolması, anı erkinlik vermejik dev Dyringni ajtmaqlarında qavıl etmejdı. Dinne allaj qazavat acmaqların maqanası „Bismarkın, Bismarkdan atlatmaqlıqdy“ Engels entda Bismarkın Klerikalla bla kyreşgen zamanında çarılsıqların qajtarmaqlıq volady dev ajtady (Bismarkın 1870 ılılada, german katolikleri partıyası bla „Sentı“ degen partıya bla, poli-

sijalanı kycleri bla). Ol kyreşmekligi bla Bismark vytynda katolikleni dinne qatı etdi, kulturany kerti işine vızuq boldu, ne bla desen: dinleni bir—birinden ajyqan bla, klasslany ajygy ornuna, işci xalqny demokratlany çartısyny aqyly revolysıjany işi ycyn kyreşmeklikden tajdyrmaqlıq bla, klarikalla bla din usynden kyreşeviz dev. Ultra-revolysioner volurqa syjgen Dyring vaşxa tyrylykde Bismarkny çanylyclarıny çanyndan qajtarıqqa syjedi dev, Engels işci partıjadan tızmeklik bla işlerge proletariatny birge çyjšdyrğv qaranılyqdan cıqarğvca iş bla dinni kesi allyna çıqlanpyqyna sebev volur iş bla işni, din bla kyreşirge acıq çavuvnu qojajyq dev tilejdi. Bu qaramaqlıqny din bla kyreşirge german sosial-demokratla qavyl etiv ajtdyla iezuitlege boşluq bolsun, alany Germanıjaqa qojajyq, bir tuqum din bla kyreşmeklik polisıjany kycy bla volması dev „din tutmaqlıq xar kimni kesini işi bolsun“—bu alamat punktnu Ertfurtda etilinnen programmany (1891 ç.) ajtyloqan çolun sosial-demokratlany din bla kyreşmeklikni begitdi.

Ol taktika endi kesine çol ajyğv voşav marksizmaqa vızuq voloqan zatla tuvuduruv opportunizmany çanyna tartady. Erfut programmany volumun biz sosial-demokratlavız, biz dinni tış işge (cactno) tergejbiz, biz partıjavız din bizge qoşulurqa kerek tyldy dev vıllaj vaşqa tuqum ajyrtıv vaşlaqandy. Acıq volub savmaj ol opportunist qarav Engels 1890 çyllada vaşqa tuqum kězge tura etiv forma bla kyreşirge kerekdi dev alaj tanıqandy. Engels any sosial-demokratla kesleri etgen zajavlenijaca—sifatda ala dinni qralıyqdan vaşxaqa tergejdile an-

сын neda keslerini haqından, neda marksizmanın haqından, neda işçi partiyasının haqından başxaqa tergemejdile dev ajtqand.

Marks bla Engelsni dinni ysynden söləşmekliklerini xaparyn ıc volumuva bulajd. Marksizmaqa kölleri bla qaraj bilmegen adamlarqa, anı saqış, aqyl etiv qaraj bilmegen adamlarqa, ol xapar bir maqanas bolmaqan marksizmanın boşatqan bir zat volad. Qallaj eseda bir qatışqan tuvduq bolub kelgen dinsizlikden allı qalajqa burulsa alajqa varıv turqan, revolysijanın allax bla kyreşmekligi bla alaxqa inannan işcileni arasynda alanı qorqutub zat etmeklik kibik bir zatd. Anarhianı çanına çazylqan kitablada ol tatuv ızlaqan qaumu kitablarında marksizmaqa qarşy söləşmeklikleni köv tavarqa boluqdu. Alaj bolsada anı igi adamca saqış etiv qaraj bilgen marksizmanın filosofia tamalynada, mez-dunarodnıj sosial-demokratla tavqan ustalyqlarında marksizmanın dinni ysynden tuvduq bolub kelgeninde Marks bla Engels anı tamam kereklicia aqyl etgenlerinde anı kibik ajırmaqan qarany qaumla ol boşatmaqlıqd demeklikda dialekticeskij marksizmadan bolqanynada söz çoqdu. Marksizma dinre tıñşlyqlı qaramaqlıqlı xalqnı qorqutmaz ucyndy demeklik bek ıllu çanlycların biri volur. Marksizmanın politiceskaja liniasyn kesini filosofiasyndan ne azda yzmej, anı tamalyn birgesine quraqand. Marksizma—materializmad. Dinni ysynde marksizma XVIII emyrde ensiklodepisleni neda fejer-vaxnı materializmalarından ese din bla köv kereda çavudu. Anı alaj bolqanyna söz çoqdu.

Marks bla Engelsni dialekticeskaja materializ•

maların ensiklopedistle və fejervaxdan eşe xəpərinə
yşyndeda, çamaqat naukanə yşyndeda uzaq varadı.
Biz din və kyreşirge kerekbiz. Ol, marksizmanın,
materializmanın, azbukasdy. Alaj bolsada marksiz-
ma azbukanın (elivleni), yşynde toxtav qaloqan materia-
lizma tyldy. Mrrksizma andanda arlaqqa varadı.
Ol—din və kyreşir yşyn, dinni xalqqa qajdan
şyqqanyn marksizmdaca biliv xalqqa aştıroqa ke-
rekdi—dev alaj aştady. Din və kyreşni dinni
yşynden aştqan—kesine enci avaz və kyreşiv anə
və toxtaroqa kerek tyldy.

Din və kyreşmeklikni klass kyreşni, din və
mylkny birin birine vajlaqan tamyrların yzmej ky-
reşirge kerekdi. Din şaxar adamlady artqa qaloqan
proletariatlada, çarty proletariatlada, ellilededa ajaq
nek tirejdi? Aqa buruzujaznıj radikal neda burzuaz-
nıj materialist—qaranıbyq sevevdendi—dev vəlj
çauvav beredi. Ma bu sevevden dinni atıbyz, ç-
şasyn dinsizlik. Dinsizlikni muratların çajmajlyq viz-
ni vorcubuzdu, demeklikge marksit tyz tyldy dej-
di. İşge alaj qarmaqlıq, burzuaznıj oquvca toxta-
maqlıqdy. İşge alaj qaramaqlıq kereklisi caqlı bir
marksiztca volmaj, idealistca ajırmaqlıq volady. Bu
zamannı kapitalistlerini qrallarında ol tamyr la so-
sialnıjdy. Kapitalizmanın qaranı qaruvnu allında
kesi qıynı və çaşaqan bir tyrlı bir voluşluqu vol-
maqan qara xalqqa çarlıbyqnı (mylk çanından)
qışmaqlıq qazavatladan, çer tıvrenenleden eşe
mın kere kəv zarar keltirgenca kögyzmeklikdedi, bu
zaman dinni tamyr lar.

„Allaxlanı qorquv quraqandy“. Kapitalizmanın

qara xalq aloqa koryrge amal bolmaqan proletariatlaqa, uvaq ielege umut etmegen (esinde bolmaqan) çarlıyqıñ, sacımaqıyqıñ, sadaqasıyqıñ, beriv acıyqıñ, çalanacıyqıñ tyşyrmeklikni, kəgyzyv turqan soqur qarıvnu icindedi dinni tamırlar. Ma dinni materialist qaravqa kerek bolqan tamırlar vıladı. Ol quralıv başlaqan klassnı materialisti bolub qalıyqa syjmej ese ma bu zatlanı tergerge kerekdi. Kapitalizma kesini ojuvcı, sacıvcı qarañ kycı vıa vıa, unıqdurub turqan qara xalqıñ usynden dinni bir tyrlı bir kitab vıa tajdıyırqa bolıuq tyldı. Ala anı tajdıyır ucın kapitalizmanıñ bıjlıgı vıa kyreşlerini birgesine plan salıv anı vıa alaj kyreş bilme-sele bir tuqum bir başqa amal çoqdu.

Da vıñ qarav dinne qarşcı çazyloqan kitabla xatalıy vıa derge kerekmidi? Ol andan ne azda ol umutnu eterge kerek tyldı. Bundan aqıl muratda sosial-demokratla keslerini dinne qarşcı qulluqların klass kyreşni kerilmekligine, çegilgenleni çegiyçyle vıa kyreşlerini vajlarqa kerekdile demeklikdi. Aqıl vıa tamal vıa dialekticeskij marksızmanıñ (Marks vıa Engelsni filosofialar vıa) salmaqan damnı, anı vıa vıa ajırırqa amalı çoqdu. Ol necik alaj voladı? Kyreşni ol çav vıa (bir talaj mıñ çıl vıa turqan din vıa) kyreşni vaj çarlı kyreşge—mylk çanıñdan, politika çanıñdan kyreşlege vajlarqa qalaj voladı? Marksızmaqa allaj qarşcılıqla toxtaşımaqan marksızmanıñ, marks dialektikanıñ ajırmaqan qaumnu sanlar vıa tergeledi. Ol xalda qarşcılıq etgen qaumnu qajdıy etgen qarşcılıq kycı bolqan çavavqa sav qarşcılıq, neda söz vıa neda kesi aqıl vıa vıa dialektika qarşcılıq voladı.

Ateizmanın (dinsizlikni) teorija propogandasın (bilimagitasiyasın)—proletariatın, belgili qatların dine inanmaqlıqların ojuvnu, ol qatların klass kyreşivlerin ajırmaqlıq kesini ömyrynde bir birinden ajırılmaqan zatların ajırmaqlıq boladı. Misal alajıq. Bu oblastın bu tyrlı promışlennostnu proletariatin bilimleri çetişgen qaumqa—sosial-demokratla bla entda artqa qalqan, allaxqa inanqan, mezgitge çyrygen, din sojuz quraqan apendilege voj salqan qaumlaqa yleşinedi. Söz ycyn ol çerni ekonomikanın usynden kyreşi stackaqa çetdi. Ol zamanda marksist ol kyreşni birinci planına salıb işcileni dinsizle bla allaxqa inanqanlaqa yleşinmekliklerin tajdyrırqa quruturqa kyreşirge kerekdi. Dinsizlikni usynden ol kəzyvde artıq zararlı volurqa volur (artqa qalqan qaumnu qorqutub anı bla mandatın tas etmeklikde tyl) ol andan ese kəv kere kapitalizmanın bu saqatda volumunda klass kyreş çyz kere sosial-demokratıjanın dinsizlik kitablarından ese tınc keltirir (dinsizlikge çuvuq etere). Dinsizlikni ol kəzyvde çajmaqlıq işni işcileni eki qaumqa yleşiv apendileni (poplanı) qollarına tyşyrmeklikge sebev volur. İş ol xalda varqan bolsa allax bla (din bla) qazavat etgen kibik, anı bla qara xalqın ajır etiv apendileni burzuazıjanın sözlerine begim volur. Marksist materialist volurqa kerekdi, dinni çavu volurqa kerekdi. Dialekticeskij materialist bolsa din bla kyreşmeklikni enci etiv quru teorıjanın (oquvnu) usyne tuvarın qojmazqa kerekdi, anı klas kyreşge bardırırqa kerekdi.

Marksist acıq volumnu tergej bilirge, xar zamanda anarhizma bla opportunistmanın belgilerin ta-

ba bilirge, işde qurqaq revolysionizmağa tyşmezge kerekdi. Uvaq burzuazianıñ opportunistlerini kesleriniñ din bla çaraşırğa qajda kerek bolğanıñ usyn-de borclarıñ unutoğan, klass kyreşde başcılıq etiw kişini qorqutmazğa umut etgen „kesinda çaşa, qalğanlanıñda çaşamağa qoj“ degen intelligentlege d. a. k. tyşmezge kerekdi.

Sosial-demokratlanıñ dinne qaramaqlıqların ma bu sifatda ajırırğa kerekdi. Söz usyn: apendi sosial-demokrat partijağa kirirge boluqınuñ degen soruvlağa, boluqdu deñ çavav etilinedi—anıñ tamalıñda Evropanıñ sosial-demokratlarınıñ opıtlarına tajanadı. Alaj bolsada ol opıt quru marksizmanıñ oquvu bla qoj, başxa zapadnıj (kynbatqan çanıñda) Rossijada bolqan volunılar bla oqıuna buzulqandı, (ol volunılanıñ tyvde çazarıqıvız). Da ol tuqum soruvlağa alaj ısañlı çavav bermeklik tyz tyldy. Apendile sosial-demokrat partijağa clen bolurğa boluqdu neda bolurğa amal çoqdu derge çaramaz. Apendi bizni bla birge politika kyreşni vardır, partijanıñ qulluqun tolturuv işlese, partijanıñ programmasıña qarş, buzuq işlemese biz anıñ sosial-demokrat partijağa clene alırğa boluqbuz. Apendini kesi baş bla dinne inanmaqlıq bizni programmasıñ tamalıñ bla qarş bolıñadı, ol anıñ kesini enci işidi, so-ra partija—politiceskaja organizasiya kesini clenleriniñ dinne qalaj qaraqların tergemejdi. Ol tuqum zatla Evropada bek az volur, Rassijadava bek aman azdı. Misal usyn apendi sosial-demokrat—partijağa kirib dinni çajarğa, inanmaqlıqıñ ıgı sajlav başlasa, partija anıñ kesini tizginlerinden cıqarır. Allaxqa inanmaqlıqlar bolqan işcileni partijağa çiberme-

genni qoj biz alanь qadalьь partijaqa tartarqa kerekviz. Biz alanь dinlerine sөгym salmaqlьqнь unutmajььz, biz alanь kesibizca qьььqqa yretirge umut eteviz, ansьn ala bizni programmaxььzqa qarşьь tururqa dev tyldy. Biz kesibizni icibizde xar kinni aqьььna bir marda icinde erkinlik vereviz. Biz partijany kөbysy etgen zatlaqa buzuq bolqan qaum bla bir—biri qolubuzdan tutub barььrqa borclu tylyьz.

Ekinci misal: „Sosializm meni dinindi“ neda ana uşaşьь ajtoqallaqada birca qararqa bolluqmudu? Oqaj. Blajda marksizmadan artqa turmaqlьq bolady (sosializmadan), alaj bolqany ucyn ol artqa turmaqlьqнь any avuruluqı xar tyrly bolundazamana kөre tyrly bolady. Xalqqa sөleşivcy (agitator) keşni sөzyn işci xalqqa ajьrtьь ucyn, sөleşgen sөzyn tьnc til bla sөleşiv qaranь xalq ajьььrca etmeklik bir işdi. Çazьvcu çazьvun „bogostroitelstvoqa neda bogostroitelstvo sosializmaqa“ sөz ucyn Lunacarskij bla K^o kibik çaraşььrmaq olda bir zatьь. Birinci işde (sөleşivcyny) nellaj bir ol xalda başlarqa bolmaj ise, ikinci işge partijany qaramaqlьqьь allaj bir kerek bolady. Bolum—„socializma dindi“—Bir qaumqa socializma dine kөcmeklikdi, bir—qaumqava dinden socializmaqa kөcmeklikdi.

Endi zapatda tezisni opportunistca ajьrtmaqlьqьь bolqan volumlaqa kөreik, „din enci iş bolsun demeklikge“ Blaj çany opportunistlik tuvduььv işci klasny interesine minutluq xajььr keltirgen sьltavla bardььla. Proletariatny partiasьь dinni gosudarstvodan ajьььlmaqlьqьь izlejdi ansьn kesi xalqньь esirtgen din bla kyreşmeklikni ne azda kesini işine terge-

meklik etib qojarqa amaly' choqdu. Opportunistle sosial-demokratla dinni enci işge tergejdile den amyla buzadyla. Alaj bolsada opportunist buzuqladan sorada (dinni ysynden sölüşgen zamanda biz dums-kaja fraksiyada ajrtylmaqan) eski volun bla, alaj ajtyroja boluq ese evropa sosial-demokratla dinni ysynden alaj tyz qaramaqandyla. Ol volun eki tuqundu. Birincisi, din bla kyreşmeklikni ysynde revolysionnaj burzuazija, zapatda feodolizma bla, orta ömyrleni zaman bla kyresgen közyvde, igi kesek tolturqand. Fransijada, Germanijada burzuazijany' din bla qazavat, ensiklopedistleni Fejervaxny' sosializmalarından ese көв zamanı' aloqa başlanand. Rossejdeva ol kyreş, burzuaz demokrat-revolysijany' volumuna көre, işcileni vojunlary'na tyşedi. Uvaq burzuaz demokratiya (narodniceskaja) ol zatı' ysynden, çerno-soten kadetle aqyl etgenne көre evropa bla tenleşdirsen birda bek az etgendile derge boluqdu.

Ekinci çanından burzuazijany' din bla qazavatı' adeti Evropada enci buzuqla cöjarqand. Any burzuazijany' dunjaqa qaramaqlyqı'ny' ysynde bolqany' marksistle keslerini aloqa cawmaqlyqlarında көв kere ajrtyqandyla. Anarxistle, roman qallada blan-kistle—Most (Dyryngni aloqı'ny' soxtas), Germanijada K^o, anarxistle 80 çyllada Avstrijada revolysija sözny' din bla kyreşde andan arı' varı'roja çeri bolmaqan kivi'k etdile. Evropany' s.-d. endi anarxistle vykgen tajaqny' ozdurus vykgenlikge birda sejir tyldy. Ol acıqdy einda bir belgili mardaqa zakundu, alaj bolqany' ycyn zapadny' vaşxa eki volumların biz oruş s.-d.-qa unuturqa çaramaz.

Ekincisi zəpətdə burzuazianın millət revolyusiyası, bəşləyəndən sora, syjgen dinin tutarqə biraz bəşləyəndən sora, burzuazianın demokratların sosializma vələ kyreşləri din vələ erkin kyreşməklikni kyşly qəşvə art planə tyşyrgendi. Təv burzuazianın pravitelstvosu xalqın esin sosializmadan bir çanına burur yəyn klerikalizmağa ətyryk səvəvləni quravda kərgendile. Ol tuqum xaldə Germanijada „bilim yəyn kyreş“ degenə burzuaz respublikansala Fransilada klerikalizma vələdə aləj kyreşgendile. Burzuazianın klerikalizma vələ kyreşməklikləri işçi xalqın aləyn sosializmada vəşəqə çanına kyreşməklikge keleciləri voladə. Mə zəpətdə s.-d. dinne tyz „qaramamaqlıqların“ din vələ kyreşdə volumu, vudu. Ol aşıqdə em zakondu burzuazija vələ bismarkın klerikalizma vələ kyreşməkliklərinə qarşıqə s.-d. din vələ kyreşni sosializma yəyn kyreşge vəj salmaqlıq.

Rossijada volum cərtədə vəşəqədə. Proletariat vizni burzuaz-demokrat revolyusiyavəznə vəşəşəydə. Anın partijası xər bir tyrlı orta əmyrledən qalqan volumla vələ, kazna din vələ neda anın çanərtmaqlıq vələ, neda anın bir vəşəqə çol vələ vərđərərəqə umut etməklik vələ kyreşirge kerekdi. Ol səvəvden nəmēs s.-d. din qaldan aşırləyn degen s.-d. vəşəqə volsun degen oppoortunizmaların Engels biraz çunuşəqraq tyzetgen esə orus oppoortunistləni anın (ol nəmsaləni vuzuqlar) vərđərmaqlıqlar Engelsdən esə kəv kərə osal volurqə volur.

Dumskaja fraksijanın tribunundan din xalqın esirtgen etedi dəv tyz ajtəqəndə, anın vələ dinni ysynden səleşgenləgə tamal quraqəndə. Ol ateist vəvodnu andan arın çajarqə voluqmudu? Biz vol-

maz dev aqyl etlbiz. Ol proletariatnъ politiceskij partijasynъ çanъndan tyz volumundan ese ulluqa tartdyrqnna çetdirir, ol burzuazija bla sosialisticskij kyreşni din bla kyreşlerini belgisin çuaroqa volur. Cernosotennaja Dumada s.-d. anъ toltururoqa kerek edileda, tolturqanda etgendile. Ekincisida mezgit cornosotensala bla burzuazijanъ işci klass bla kyreşde mamınatlarъ voloqanъn ajьrtmaqlыq s.-d. vorclarъ entda olda toloqandъ. Anъ usynden s.-d. endi cъoqьv sөleşgenleri entda көv zat ajьtroqa tabarьqдыла, alaj bolsada Surkovnu dumskaja fraksijada ajьtqan sөzyn vizni xar bir portorganizasiavyzoja ajьmaqlыq vizni vorcubuzdu.

Усyncysy: nemes opportunistleni „din enci iş bolsun“ degen vuzuqlarъn kycly volub ajьrtьroqa kerekdi. Anъ Surkov çoldaş etmegendi. Arьtqьsьzda andan aloqьn işlede Belousovnu proletarla eslegen çanьлыclarъn ысoqьndьrqnanьna fraksija arьtqьsьzda bek çan avrutadъ. Fraksijada sөzny usynden sөleşiңen zamanda dinsizlikni usynden erişle din enci iş bolsun degen tyz çazmaqlыqqa көlekkelik etgendile. Biz vytevlej fraksija etgen çanьлыclar ycyn Surkov çoldaşnъ tersge sanarьq tylbyz. Ol azdъ. Blajda bitev partijanъ tersligin bilirge kerekbiz. Ol sөzny usynden igi aqyl etiv xazьrlanmaqanьvьz, entda nemes opportunistlege Engels etgen zamecanijanъ tamam igi ajьrtmaqanьvьz. Fraksijada sөleşgen sөz ol volumnu asьq ajьrtmaqanьlyq vьa voloqan bolmasa anъ eterge dev neda Marksizmadan çallarqa dev bolmaqandъ. Fraksija bundan arъ sөleşgen zamanda ol xalatlarъn tyzetir dev inanavьz (umut etebiz).

Biz savlaj Surkov çoldaşnı sözyn qajtaravız, anı bizni xar bir organizasijavızda çajarqa kerekdi. Fraksija ol sözny syzmeklik bla kesini sosial-demokrat borcun tolturqandı. Mından arı fraksijanı içinde prenjanı partijnı pematda cıqmamaqlıqın partija bla fraksijanı içinde ol ullu qulluqnu saqrej eterge çuvuqlaşdırqa kyreşmeklikni tilegenden (izlegenden) sora çoqdu.

„Собрание лочинений
Н. Ленина (В. И. Ульянов)“
том XI, часть I.

Klassla ala partijanъ din bla mezgitge qaramaqlыqlarъ.

Gosudarstvennaja dumnada sinodanъ smeti bla dinni atlarъn (duxovnaja zvanjanъ) qojoan adamlanъ erkinliklerin keslerine qajtarmaqlыqnъ usynde, eski adet obşinalanъ haqыnda, prenia (sös) orus politiceskij partijaoqa alanъ din bla mezgitge qalaj qaramaqlыqlarъnъ usynde yretirca ullu көv material bergen-di. Bitev qaramaqlыqnъ qojuv sinodanъ smietasъnъ usynden prenijanъ (sözny) haqыnda toxtajыq (anъ usynden başxa voprosanъ alqыn almaqanbъz).

Dumskaja prenijaoqa qaraqan zamanda көzge асыq voluv qalqan въвод:—klerikalizma Rossijada volqanъ qoj асыq voluv, kyçly voluv varmaqьды. 16 aprelda ekiskop Mitrofan ajtoandъ: Bizge Dumada etgen işibizni birinci atlalmъ biz sълъ sa-nalqan adamla Dumada partijalaqa yleşinmeklik-den ese өrgerek turuv xar bir işni maralнъ çanъn-dan аjrtырca bir duxovenstvo gruppa quraroqa ky-reşinmeklik kerekdi. Ne zatьda, bizni ol игi umutu-buzoqa çeterge qojmaqan сыltav? Ol terslik alanьqьды, kim sizni bla bu şindikleni (kadetle bla levile-ge) yleşe ese, alanьqьды alada duxovenstvanъ op-portunist deputatlarьдыla. Alaj ma bu klerikalizma partija quramaqlыqды, ol bizge ne azda kerek tyldy dev keslerini tauşlarъn em alqыn ullu etiv qьсыр-qandьla.

Ajhaj orus duxovenstvanь klerikalizmasьndan vьlajda sеleşirge çol çoqdu. Ol tuquın zatoqa tartmaqlыq bizde ne azda bolmaqandь, biz başqa gruppаqa ајырылыv moralnыj çanьn işlegenbiz, endiva siz gospodala, bizni icibizge sol qaum saloqan razьsьzlyqnь bizden koresiz..”

Episkop Mitrofan kesini duvbuq sөzynde ma koremisiz sol qaum bizni icibizden poplanь çartьlarьn ајырыv maralnыj gruppа quraraq qojmajdьla, dev bu, taşalyqlanь acarоqа kyreşgendi.

Тав bir ај caqlь ketgenden sora majnь 13-de episkop Evlogij dumada, dumanь imamlarьnь etgen postanovlenialarьn oqudu: „Dumanь pravoslavnыj imamlarь kөvysynы ajtoqanь vla tavadь,—„birinci, vijlik etivcy pravoslavnыj meзgitni“ atь vla eski adetcilege, neda alanь eski adet ovşin tavuvlarьna neda alanь allax ycyn qulluq etivcyle demekliklerine ne azda erkinlik vermezge. Orus poplanь moralnыj çanьndan qaramaqlыqlarь tolu volur: taza klerikalizmanь tavdь, Episkop Evlogij, atlarь vla ajtoqan дума imamlanь kөvysy azьmsьz vьlaj volur: Ycyncy dumanь oң qaum apendilerinden 28, 8-da dekavrist apendileden. Oppozisijaqada progresist gruppadanda 4 apendi, birida polsko-litovskaja gruppadan. Dumanь imamlarьnь kөvysynы (3-ijunda) moralnыj çanьndan qaramaqlыqlarь qalajdь? „Ma ol zamanda sөzleden alьnan bir qaumlarь: „Men ajtama meзgitleni vaşxaraq etmeklikni vaşь keslarinden cьqmaj, tьşьndan, qral çanьndan, neda vydzet komissijadan cьqarоqа kerek tyldy. Meзgit allaxnь mekamьdь, axrь çoqdu, anь zakonlarь tyrlemegendi, a gosudarstvanь çaşavuva xaman tyrle-

ne varadı" (ep. Evlogij 14 aprelde). Orator (sələşivcy) mezgitleni mylklerin—çerlerin II-Ekaterinanın zamanında sığırmaqlıqın eske tısyredi. Bygyn mezgileni mylklerin gosudarstvanın kontroluna vıjsaldırıjq, degen vıdzet komisija, ikinci cıl ol mylkleni gosudarstvanın kaznasına salajq, andan sora alan mezgiti onovundan alıb neda grazdan-skij neda gosudarstvennıj onovqa salajq demez dev, kim an vıjına alıqqa vılluqdu. Mezgit zakonda, adamlanın cınları episkopqa atınat bolsa, mezgitleni mylklerida alaqa amanat boluqqa kerekdi dev vıljaj ajtadı. Bygyn sizni allıqlızda (Dumanın deputatların) sizni anaqlız sılj bolqan mezgıt quru xalqın kelecilerini allındaca tyl, kesini imam sabıjlerini allındacadı (anda cıqna).

Bizni allıqlızda—taza klerikalizm mezgıt gosudarstvoda mijikdi, axır, avallı cıqdu, allaxnıqlıq, cır ısynde zamanın zatladan ese mijikdi. Mezgit kesini mylkyn sığırmaqlıqın qılqqa kecmez. Mezgit kesine birinci bolqan mijiklikni izlejdi.

Dumanın deputatları mezgıtge allaj bir tyzdyle xalq predstavıtelle qalaj bir tyz esele, ala Surkov degen s.-d. ajtqanca ovalanın iclerinde cinovnikle tyldyle, avalanın icinde turqan krepostnikledile. Orta cmyrleni vılvun saqlamaqlıq, mezgitleni feodal sıjların qorumaqlıq—ma ıycncy dumanın imamların politikası. Episkop Evgenij qılly tyldy. Gepesskij degenda sekyliariasijaqa qarşcđ (14 aprelde). Maşkevic degen popda oktjabrist dokladın mezgitleni cışavları syjelegen vaqanalanın ojarqa kyreşedi dev vıljaj vıa ıvatadı. Ol orus dinni qılluqun, cışaunda kesini cılundan tajdırıv, vaş-

qə qə qə tısyryv mezigitni bijle ekiskopla sıjı bıj-
lege verimeklik boladı. Ol başqa bolmaj mezigitni
mylkyn bı başqa adamnı mylkyn sıjı bıqanca sıjı bı-
maqlıq boladı. Ol dokladcık vizni mezigitni kety-
ryv turoqan vaqıanalarbı oıub, mylkynı onovunda
xar tırlı adamladan—amandan igidenda quraloqan
Gos. Dumaqa voj saldıрмаqlıqqa tartadı. (Dumada-
va xar tırlı dinleden adamlar bardı) (14/IV).

Orus narodnikle—bla liberalla Rossijada bıjlik
eterca klerikalizma qurarqa qarıv çoqdu dev, kes-
leri keslerin kəv zamanı alıav turoqandı. Başqa
maqanasızlıqları icinde vizni revolyusiyavız ol
maqanasızlıqnda cıqandı. Samoderzavijaya tıjer-
ge ne azda amal bolmaqan kəzyvde klerikalizma ıa-
sa sıfatda ıaıaqandı. Polisija bla bujrokratlar xalqı
kəzlerinden klas kyresni (ava icinde krepostnikle
bla) ıaıyrb turoqandı. Proletariat bla ellileni revolyusiyalarbı
birinci tesgeni krepostniceskaja samoderzavijayı tasalarbı aıyq etdi.

1905 ıyın ıaqında proletariat organizasija
qurarqa erkinlikni qolqa alıqlaj, proletariat bla
burzuazıyanı alqa varoqan qaumu (vaıylar) kesleri
vaıylarba erkin organizasialar qurav vaıladı. Alanı
kesleri aıyq organizasijaqa quralmaqanlar, alanı
neda qurala bilmegenlerinden, neda qarıvsızluqlar-
ından, tıy edi, qarıvlu volunı keslerine vazmaqlıqlar-
ından, klass kyresge kesi vaıyba erkin organiza-
sija kerek bolqanbı bilmegenlikden edi. Ala Ros-
sijada patıaxxa xalq qarıvı varlıqba inanmaqan
edile. Ala qara xalqı tıjar ıyın sıvırtı tamandı,
dev umut etgendile. Patıxlıqqa birinci bolqan

çarala anı voluşuvcu qaumnu dunjany çarıoına cıqardıla.

9-cy janvarny 1905 ç. slaccnoe dvizenijany, dekabr—oktjabr revolysijany quraraq esevleri kelgen qaum bla kyreşirge eski sьbьrtxь az boldu. Kesleri başlarına erkin bolqan politiceskaja organizasijalaqa qoşulurqa kerek boldu, vijleni birigiv qara askerle quramaqlıqlarь, ne azda bir maqanasь bolmaqan kereksiz ötyrykleni quramaqlıqlarь, „vijleni episkoplanь“ mezigitlede çuqlatь çanьndan bolurca duxovenstvonu birikgen kycge quramaqlıq kerek boldu.

Ycyncy dumanь közyvynde orus kontr-revolysija reaksiya (çuqlatьvcu) organizasijala tuvraqa cьqьv bitev milletleni kenligine tysyv burzuaznyj parlament quramaqlıqny izledi. Bilik etgen klerikalizm közge tuvra boldu. Endi orus s.-d. toxtavsuz burzuaz klerikalizm bla burzuazijany anı qarşcьl-oqьn sьncьqlarqa kerek boldu. Bizni vojnuvuzqa işci klasslany birikdiriv alany bir enci klassqa tyşese—ol bizni vorcubuz—ese, ol vorcqa bolqan propogandanьda agitasijanyda, sьjьndьrqa, xalqqa socialist antiklerikalizmany burzuaz antiklerikalizmadan başqal-oqьn ajьrtьr ycyn dumanь tribunuda kerekdi.

III-cy Dumada sөleşgen oktjabristle bla kadetle klerikalla bla pravitelstvoqa qarşcь voluv bizni, burzuazijany mezigitge bla diңe qalaj qaraqanlaryn ajьtmaq-l-oqьvьznь igi oqna tьnc etdile. Progresistle bla kadetleni acьq pecatlarь, eski adetcileni ysynden sözde, oktjabristle kadetle bla birge pravitelstvoqa anь vuzmaq-l-oqqa tartoqanlaryna, (ol ьsan-dьrmaq-l-oq 17 oktjabrda) artьq ajьrv es saladь.

bir sýj berilirge kerekdi“ dev kermekligida, ma bu-
nu bladъ.

Kontr-revolysijanъ burzuazianъ kelecisi dinni
eskiligin, zararlybyqъn vijlik etgen klassnъ (ava icin-
de cinovnikle) ala mezigitni sýjnъ mysxan etedile
dev ol dinni qaruvun begitirge kyreşedi. Oktjabrist-
le klerikalizma bla polisija dinni xalqqa sindirmek-
liklerine qarşybyq etedile, klerikalizma bla polisijala
bu eski kyreşmekliklerin qojub, çapъraq madarla
qurarqa kerekdi, dev blaj qarajdyla emda alaj eter-
ge kyreşedile. Polisija, din xalqnъ teriltirge qarъv-
suzluq etedile; ala bla kyreşirge alanъ başlaғыn al-
darqa bizge çapъ—oquvlu din kerekdi kesini xajъr-
laғыna kesi onov etgen din—ma kapital patcaxdan
bulanъ izlejdi.

Karaul ulu kadetda ana ol sifatda qarajdy. Ol
„liberal“  tyrykcy (kerilmeklik) Narodnaja voljadan
on kadetlege k cyv mezigitleni cacmaqlыqqa qarşy
syledi, alanъ k llerine xalqnъ mezigit işlemeklikden
 zъna qajtaravъz dev keledi. Ol anъ bek osal erş
zatqa tergejdi—„xalq dinsiz voladъ“ dejdi. „Mez-
gitni vaqiasъ ucuzqa ketedi“ dev ol alaj qъsъradъ.
Ol quru mezigit işlege qoj tav qral işineda bek ul-
lu zarardъ dev vylaj qarajdy. Ol Evlogijanъ „mez-
gitni axrъ avalъ  oqdu, anъ çapъrtъrqa volлуq tyl-
dy“ degen s zlerine altъn s zle dev alaj ajtadъ. Ol
husaqatdan ese alqъn kesini işin—„syjmeklik erkin-
lik“ demeklikni atъ bla, mezigitni cernosotenle bla
sojuzluquna, qarşy voladъ.

Surkov  oldaş dumanъ tribunundan anъ ol
omay sözlerine kылgenin igi etgen edi. Alaj volqanъ
yъcyn quru kылgen bla is bitiv qalınajdy. Anъ

ajırtyrğa kerek edi, entda tav tyşgenlej dumanъ tri-
bunundan—kadetleni qaramaqlyqlarъ oktyabrstleniki
kibik xalqnъ din aldavluqla bla başyn teli eterge
başxa em хъjla çol izlemeklik bolqanyn (eski za-
manda pop хайрлананладан ese) ajırtıyрға kerekdi.
Kijik pomeşcik Pruşkevic xalqnъ dinni ysy bla qul-
da tutxan ycyn mezgit bla cerno-sotensijalanъ orta-
larъ biri-birine qatъ vajlanıyрға kerekdi—dev vılay
ajtoqandъ. Kontr-revolysioner, burzuj Qaraul ulnu söz-
leri bla—çaңыlsyz, ol madarla bla xalqnъ dinden
bъyna ajlandırırsyz. Keligiz andan ese aqylıyraq,
andan ese eslirek, andan ese хъjlaraq cerno-sotensala-
dan ese tabıyraq etejik. Mezgitni xalq ortasyna qoja-
jыq demeklik bla qazavat acajыq. Bajraqqa episkop
Evlogijanъ „mezgit politikadan mijikdi“ degen „al-
tın sözlerin“ çazajыq. Xalqnъ aldarqa çol budu, ellile
bla meşcanalanъ anъ bla aldarqa bolıuqdu, mezgitni
çarыq çaңыз anъ bla işine voluşıyрға volurbuz.

Bizni liberal basmavыз tav „Rec“ degen gazet-
ge deri Struve bla K^o qarşы turoqandыla („Vexi“
çazyvcula). Alaj bolqanъ ycyn sosial-demokrat par-
tijanъ Gosudar. Dum. oratorlarъ Qaraul ulu Struve
bla K^o-ny usynde betsinmekliklerin tamam acoqandъ.

Qaraul ulu ala Mlykovnu aqylarыnda bolqan
Struveni tilindedi. Liberalla—Struve eslev soleşme-
gendi, kesini kartlarыn asыrъ bek acoqandъ—dejdile.
K-d kötyrgen „Vexge“ erişivcy xalqnъ bek acъ al-
dajдыla, sözde amandъ dev, işdeva alaj etiv va-
radыla.

Trudovikleni Dumada soleşinen sözleni ajır-
qan zamanda qylyqlarыnъ usynden bek az soleşirge
bolıuqdu. Xar zamandada elli trudovikle bla intelli-

gent trudovikleni aralarında başxalıqları (intelligentleni kadetlege keterge xazırlıqları) acıdı. Rozkov degen elli kesini seçşegen sözy bla kesini politikadan xaparsızlıqın acıq etdi. Olda kadetle orus xalqın sojuzu dinni ojarqa bolmasa begitirge çaramajdı degenlerin qajtarıv ajtadı. Ol bir tyrlı programmada ete bilmedi. Alaj bolsada ol xaramlıqsız, apendileni uıatsızlıqların ajtdı. „Apendilege şısa araıq, zakuska, funt çaj tav men tribundan ajtırqa qorqıanda eteme bir çarlısın,“ dev ajtdı. (16 aprelde stenograficeskij otcotnu 2259 betinde). Cerno-sotenle anı tözmej oı-çan şindikleden kikiç tauşla cıqardı. „Bu ne artıqlıqdı?“ dev. Cerno-sotensela ellini oımaqlıq bolmaıan sözy apendileni nekaxnı d. a. k. zatlanı ysynden etgenlerin acıv, dıne qarşcı kyreşleni varısyndan eseda ellileni revolysijaqa tartdıradı dev qorqdula.

III Dumada samoderzaviane saqlaıan qaum çuıuturla dumanı predsdatelin Mejendorfnu qorqutuv Rozkovqa andan arı söz verdirmedile (s.-d. bir qaum trudovikleda k.-d. d. a. k. birigiv anı protest (unamaqallıq) etdile.

Elli trudovik Rozkovnu ajtqan sözy kadetleni, dinni saqlav çolları bla ellileni dıne inanmaqlıqları ortalıında ıllu qorquvlanı, ellile poplanı çuıquıvlarına qarşı volurqa xazırlıqların acdı. Revolysijaqa qarşcı burzuaziane kelecileri k.-d. dinni çapırtıv xalqqa qarşcı syjerge syjedile.

Rozkovnu qaumu revolysijaqa tartqan burzuaziane kelecileri, bilimsizle, unıqıanla, cısayıanla, alaj bolsada iclerinde alqın cıqımaıan, pomeşcikle

bla popla bla kyreşirge, көв qarьnuv çaşьrvь tur-qan qaundula.

Intelligent-trudovik Rozan ulu kadetlege Rozkovdan ese көв kere eslemegenlik etiv çuvuqlaş-qandь. Rozan ulu mezgit qaladan ajьrylsьn degendi, alaj voloqanь ycyn çuqlatьr çanьndan voloqan meşcan zezleni igi tutalmaqandь—sanamaqlьqnь ysynde apendileni sanarqada sanalьrqada erkinlikleri qaladan ajьrylsьn dejalmaqandь. Ortalьq elli kesini çasavunu ysynden ajtsa anь revolysionnost acьq voladь intelligent trudovikni zat көgyzgeni osaloqa ketedi. Orus ellile çanьz proletariatnь ьзыndan varmaq-льq bla, vojunlarьndan vojunsaxnь, pomeşcikleni ezmekliklerin, apendileni teritmekliklerin, tajdyьrьq voluqlarь belgili voldula.

İşci partijanь, işci klassnь kelecisi s.-d. Surkov Dumaqa çanьz kesi qorqmaj yrkmej, çьjьrylmaj ptoletariatnь diңe, mezgitge qalaj qaraqanьn acьq etiv ajtoqandь. „Din xalqnь vaşьn esirtgen darman-(dь“, „xalqnь qaranь teli etgen zatlaqa (mezgitge çanьz kopek acxca verilirge voluq tyldy degen ta-uşu revolysinerni Dumada көв million proletariatqa eşitildi, bundan arьda eşitle, çajьla varьv, zama-nь kelse revolysijaqa ajlanьv keter.

Başcılıq etgen materializmanь maqanasь.

„Marksizmanь vajraqьнь tyvynde“ degen zurnalnь borcunu ysynden Troskij çoldaş № 1—2 anь muratların bek maqanаль emda acьq etib ajtoqandь.

Men programmanь ysynden zurnаль № 1—2 redaksiya ajtoqan zatнь ysynden bir qaum sözge toxtajьm.

Ol zaijavleniada „Marksizmanь vajraqьнь tyvynde“, degen zurnаль tğeregine çьyloqanla varьsьda kommunistle tyldyle, alaj bolsada varьsьda marksistledile dev ajtьladь. Kommunistleni kommunistisizle bla ol tuqum sojuzlarь zurnalnь borcun (zadaca) tyzetirge igidi den men vьlaj aqyl etme. Kommunistleni em vaş, emda ullu çanьlyşlarь, revolysijanь quru revolysionerleni qollarь bla bitdirirge volluqdu demeklikdi. Ana qarşьqa revolysijanь igi eter ycyn, revolysionerle başcılıq etgen alçь klasнь vaşcьsь volmaqlьqđ dev alaj ajtьrqa kerekdi. Başcь vaşcılıqнь orunun tolturur ycyn vaşcılıq etgen xalqьndan ajьrylmaj ol klassнь aloqa vardьrsa vaşcılıqнь ornun ol zamanda toltururqa volluqdu. Kommunistisizle bla sojuz volmaj, alanь nğerlikleri volmaj bir—tuqum bir kommunizma işlenirge amal volluq tyldy.

Olda „Marksizmanь vajraqьнь tyvynde“ degen zurnalnь marksizma bla materializmanь qoruvlanaqlьqlarьнь ysynden ajtьlnadь. Rossijanь alçь

çamaqatıñ aqılnı başında nasıvqa kere materialisticeskij adette bardı. Plexanovnu tav alaj qoj-saqda Cernıšovskeni atıda toludu. Cernıšovskeni çolundan oza barqan zamannı socialistleri (s.-d., s.-r. d. a. k.) çallav reaksionnaja filosofianı tutub bu Evropanı em art naukası deñ burzuaznaja reaksionnostnu tyrlylyklerin korme, ajralmaj vıaj bla barqandı.

Enta bizde—Rossijada azımsız kommunist bolmaqan materialistle bardı, alanı viz kesibizni birgevizge vijlik etgen materializmanı filosof reaksia bla filosof predrassudkala bla „obrazovannoe ovsество“ bla kyreşirge nerge tartarqa kerebiz. Diseng, marksizmada burzuaznıj qallada professorla bu zaman közyvlede köbysine poplanı bişgen at-sıları deñ bek tyz emda asıq ajtqandı.

Bizni Rossej intelligentleribiz, alanı çenerleri bolqan qalqan qalladaqlada Disengni alaqa ol tuqum baqa birevyn birda syjmejdile. Ala anı syjmeçenleri—tyz zat alanı közlerine cıncılmaqıqdandı. Disenge ol baqa vermekligini tyz bolqanıñ bilir ycnı alanı qaldan bolsun mylk çanıñdan bolsun vijlik etgen vajlaqa taqılmaqıqların ısynden, bir kesek aqıl etsen ajırırqa tamamdı. Daqda modnaja filosofianı Enştejnaqa taqılırqa kyreşiv klass intereslerin, burzuazianı klass kyreşin dine vajlarqa kyreşçenlerida, anı kibik anı şaqatlıq etedi.

Bu sebevden zurnal vijlik etgen materializmanı organı bolurqa kerek bolqanı, azımsızdı—birincisi alanı erinmeç poplanı neda oquvlu neda kesleri allarına keslerine demokratla, sosial-publisistle

degen çalqan atnъ atav turqan cъnъqqa atcъlarъ volqanъnъ ьzlar ucyn.

Ekincisi allaj zurnal dinsizlikni organъ boluqqa kerekdi. Bizde ol işge qaraqan gosudarstvennaja uczezeniala vardyla. Alaj volqanъ ucyn alanъ qulluqlarъ asrъ qolaj tyldy, anъ qolaj bolmaqanъda bizde vyjrokratizma sevevli voladъ. Ol sevevden bizde ol uczezenjalannъ qulluqlarъna voluşluqqa, alanъ qulluqlarъnъ çarъtyr ucyn, alanъ işlerin qozqar ucyn dinsizlikni usynden arъmaj kyreşir kibik zurnal bek kerekdi. Xar bir tyrly tilde cъqqaan kitavlanъ ьzlar alanъ anъ usynden vaqasъ volqanъ xajrly çerlerin alъv qъsxaraq çazъv xajrlandъrъqqa kerekdi.

Engels endi zamanlanъ proletariatъnъ vaşcъlarъna xalqqa dinsizlikni igi çajar ucyn XVIII Өmyrny kitavlarъnъ xar tilge kёcyryrge kerekdi, dev alaj yretgendi. Bizge ulla ajъv bolsada biz entda anъ etalmaqanъvъz, emda tolturalmaqanъvъz (revolysijanъ kёzyvynde onovnu qolqa alqan anъ bla tyz xajrlandanъdan ese kёvda tъncdъ). Bizni ol ajъvlarъvъznъ bir birde ol dinsizlikni usynden XVIII Өmyrde, çazъlqan kitavla eski volqandъla dev anъ bla çuvarqqa kyreşedile. Marksizmanъ ajъrmaqanlyqdan osal iş çoqdu. XVIII Өmyrde revolysionerleni dinsizlikni usynden kitavlarъnda oquv bla quralmaqan maqanasъz qaumlada az volmazla. Ol kitavlanъ bir kesek qъsxartъv XVIII Өmyrny ajaqъndan veri adamla kёgyzgen dinni progress kritikasyна çaraşuv etiv çanъ cъqqaan kitavlaqqa tajandъrъv etmeklikge kimda oqaj demejdî. Өmyrlerinde qaranlyq bla çarlylyq bla inçilmeklik bla kelgen ellile, remeslennikle çanъv

marksist oquvnu çolu bla ol qarañbqladan cıqır-
qa bolurlar degen markrist bek ulla çañbırqa vo-
lur, ol xalqqa dinsizlikni ysynden bolqan xar tyrly
materiallañ berirge kerekdi, alañ çaşavnu xar tyr-
lysy bla şaqrej eterge, alaqa faktañ kerti zatñ
közlerine kęgyzyrge kerekdi; alañ ol qarañbqdan
ujatır ysyn xar tyrly madarlañ varıñ vılda ky-
reşirge xajırlañırqa kerekdi.

XVIII ęmyrny eski dinsizlik publisistkañ, vijlik
etgen popluq bla kyreşde qurqaq marksizmadan ese
(igi tav çazılmaqan marksizmadan ese), xalqñ
qarañ çıqusundan, ujırqa 1.000 kere xajırıñdı.
(Gynaxñ çaşırırqa kerek tyldy,—vizni kitavlañ-
vızda marksizmañ vuzqan çerleri kęvdy). Bizde
bitevda vizni tilge marksñ bir—eki ulla kitabı kęge-
ndi. Bizni eski dinsizlik kitavlañvız, eski materializma
Marks bla Engels etgen qoşaqlañ bla tyzelmej qalır
dev qorqarqa ne azda çol çoqdu. Em vaş iş—biz-
ni kommunistleribiz marksizmañ unutırqa ęcdyle
—vizni vorcubuz xalqñ sejirsindiriv din bla kyreş-
ge, din bla davlaşırqa ajlandırmaqlıqđ.

Ekincisi kele varqan zamanlañ oquvnu kele-
cilerini din bla davulaşqanlañna qararqa kerekdi.
Oquvlu—burzuazıañ kelecileri keslerini din cıq-
maqlıqñ ysynden çazqan kitavlañn tamamlajvız
dev, vajlañ ajtqanlañn etiv turqan qullañ vol-
qanlañn acıq etedile.

(Eki misal: Prof. R. Y. Vipperni. „Xiristij-
anlıqñ cıqıañ“ dev 1918 çylda bir kitabcıq
çazqandı—(izd. „Faros“ Moskvada). Ol vara-
varqan zamañ naukañn rezultatıñ xarañn
ajta varıñ mezigitni qolunda kyreşirge, xalqñ aldar-

qa turqan din ötyrykle bla kyreşgenni qoj alanь alaqa qarşь kyreşni çuqlatьr çanьndan adam kylyrca bir talaj maqanasьz zatla aytьv qojadь. Bijlik etgen burzuazijaqa qara xalqdan emiv çyz million som axcalanь dinni kötyrtyrge verdiredi.

Belgili bolqan nemes ucennьj Artur Drevs kesini „Mif o Xriste“ degen kitabьnda bir tuqum bir Xrista bolmaqьnьn aсьq ete keliv kitabьnь ajaqьnda çanь madarla tabьv xar kynden kyne kyçlyden kyçly voluv varьrca dinni saqlamaqlьqnь ysynde ыllaj bir zat etedi. (1910 ç. 4-cy nemes izdatelstovь 238 betinde). Ol reaksiонер aсьq voluv eski dinni qojuv, anь ornuna çanь madarla, çanь din qurav adam çegivcy qaumqa voluşurqa murat eliv kyreşedi.

Ol Drevsnь kitabьn köcyryrge kerek tylды degen maqananь tutmajdь. Andan murat kommunistle bla marksistle burzuaz progresistle bla sojuzlarьn begitiv alanь reaksiyaqa tyşgenlerin aсьq ete varьrqa kerekdile. Andan murat XVIII ömyrny burzuaz kelecileri bla birigiv marksizma bla materializmanь burdurmaj Drevsanь formalarьnь din bla kyreşir ycyn kerekli çerlerin alyv xajьrlanьrqaдь.

„Marksizmanь vajraqlьnь tyvynde“ degen zurnal materializmanь vaşçьsь volurqa syjmekligi sebevli dinsizlik propogandaqa көv оруn qojarqa kerekdi, anь ysynden kitablaqada көz çetdiriv ol işni ysynden gosudarstva ucresdenialanь xalatlarьnda tyzetirge kerekdi. Artьqsьzda bu zamannь burzuazijasьnь din organizasijala bla klas sviazьn suratlav көgyzgen kitabla bla xajьrlanьrqa kerekdi.

S. Ş. S. A-kaqa otnositsia (çetgen) etgen ma-

terialla qalın din və kapitala tapılan zatların ysynden bek ulla bağalıdır. Ol alaj bolsa bizge rəjla (burzuazija) kerekisine erkin bolsun demeklik bizge acıq voladır, aləməvə dinni reaksiya ideiası (murat) xəyrlədi—eksplotatorların qıyn aşavcılarının saqlarqada çarələdi.

Bizni materializmağa başlıyq eterge syjen zurnalvəznı organ ol zurnalın oquvcılağa anı xalqın qallaj qaumu oquroğa kerek volqanın, kitabla ne zatdan çarəvli volqanların mından arıda ne zat kitabla kəcerge kerek volqanın, endə qallaj kitabla cəqarğa kerek volqanında kəgyzyrge kerekdi.

Kommunist partijağa qoşulmağan posledovatelny materialist və sojuzluqdan tışındada, başlıyq etgen materializma estestvoznaniyanın „obrazovaniy obşçstvo“ modnaja filosofianın idealizmağa skeptisizmağa qarşı kelecileri vada sojuz qurarğa kerekdi.

Zurnalın 1—2 nomerlerinde Timiriaz ulunu Enşteinnın otnositelnaya teoriasının ysynden çəzən stajiası zurnal ol sojuznuda eter dəv umut etdiredi. Anı biraz es völyrge kerekdi. Sovremennoe endi zamanın estestvoznaniyanın ol qıynı çollarından ol qıynlarında reaksiya şolla tuvqanların eske alıroğa kerekdi.

Ol sebevden estestvoznaniyanın ysynden çanı cəqan voprosları (səzleni), estestvoznaniyanın filosof zurnalın qulluquna aları tartınaj vojinststvuyşij materializma (vıjlik etgen materializma) voluroğa amalı çəqdu. Zurnalın birinci nomerinde Timiriaz ulu Enşteinnı teoriası materializmanın tənə-

İnə bir tuqum bir qarşılıqı çəqdu deş ese, sora ol quru Enştijnə çetiv qalınajdı təv estestvoznaniya-nı verı quraqan adamları kəvysyneda çetedi. (XIX əmyrde).

İşni ol tuqum volumuna ajırmaqanlıq etiv qalmaz ucyn, ulla filosof begimle volmaj ne estestvoznaniya nauka, neda bir tırlı bir materializma burzuazianı kucyne, anı dunjaqa qaramaqlıqlına ne azda qarşılıq etallıq tıldyle. Ana anılaqan qarşılıq bolur ucyn estestvennik bu zamanları ajırqan materialistleri volurqa Marks qaraqanca qaraqqa kerekdi (dialekticeskij materialist volurqa kerekdi). Ol muratqa çeter ucyn „Marksizmanı vajarqlıny tyvynde“ degen zurnalnı qulluqçuları Gegelni dialektikasını marksist çanıdan toxtavsuz oqurqa tınterge kerekdile, allaj organda qurarqa kerekdile. (Marks ol dialektikanı kesini „Kapitalında“ xajırlandıraqandı). Daqlıda, anı kesini istorijasındada politikasındada, alaj xajırlandıraqandı ol, endi Vostokda (Japonijada, Indijada, Qıtajda) xar kynde sıqıqan klass kyreşle, əmyrynden eziliv alqa varmıj Evropadan artqa qalıv turqan çyz millionluq xalqları, dunjanı vashında adam ırluqlını kəvysy volqanları kyreşleri marksizmanı tyz volqanını begitedi.

Ajhaj ne desenda işni Gegelca ajırtmaqlıq bu birinci kəzyvde qıjında emı xalatlıda volur. Alaj bolsada, kim çuq etmej ese, çanımaqan oldu. Biz Marksın materialisticskij anılaşnan, Gegelni dialektikasını xar çanıdan razravatıvat (işlerge) eterge kerekviz, anı yzymcyklerinde zurnalda vasmaqa ururqa kerekviz, daqlıda materialist çanıdan ajırtıv

Marksın dialectikasıca ekonomika çanından bolsun, politika çanından bolsun suratlaşdırıqqa kerekviz, allaj faktalava imperialist, revolysija qazavatlanı ysynde bek kövdyle. „Marksizmanı vajraqlı tyvynde“ degen zırnalın redaktorlar ıla qulluqlar ımen ańlaqlanca „Gegelni dialectikasınn materialisticskij obşestvo çıvuqlar“ dev bir grıppa bolurqa kerekdile.

Bu zamannı estestvospitatelleri (biz alaqla izlerge oqurqa boluşluq ete bilsek) Gegelni dialectikasında, revolysija, reaksionnaja intelligensija (vajlanı sezdecileri), estestvoznaniya saloqlan sorıvlaqla çavav taba billikdile. İşge alaj qaramaj ol borcnu alaj tolturmaj, materializin vojinstvıusij materializm bolurqa bolmaz. Ol zamanda ol Şcedrinni sezyca qalıv ketedi. Alajsız ıllu estestvospitatelle keslerini filosof vıvodlarında boluşluqsız bolıv qalırqa bolıqdula, estestvoznaniya alaj çenil esedi revolysijanı ysynde allaj köv zatlanı aşıradı, filosof vıvodsuz bir atlannda atlajalmazca. Ajaqlı (zaklycenijasına) filosofiya tartmaqlan, obşestvennıj voproslaqla tartqlan „Marksizmanı vajraqlı tyvynde“ degen zırnal es belyrge syjgen bir talaj misal keltirejim.

Olda bu zamannı naukası reaksiya qaramaqlıqlanı em qaraqlı em osal bolımlarına çol ustalıq etgen misallar ınn biridi.

Köv bolmaj maqla „orus texobşestvo“ XI belımy çıqarqlan „Ekonomist“ degen zırnalın № 1 (1922 ç.) keltirdile. Anı maqla çıbergen ças—komunist ol zırnalın bolınnı ıla alaj saqlıj bolurqa zamanı bolqlan bolmaz edi ansın anı bek ıllu maqla, maxtav bergendi. Ol zırnala demokratizmanı

научный чанън çаварға кыресген современнъй крепостниклени органларънъ еси алаяға çетемиди çетмеjmidi, мен билмеjме.

Ol zurnalda P. A. Sorokin degen ken „solist“ çanъndan „qazavatnъ kesin tanъtoqanъnъ“ usyn-den allaj bir statija çazadъ, statijasыnda kesini socialist qъjъnларъна tajandъrъв, daqъda kesini zagranisija ucitellerine, nøgerlerineda tajandъrъв çazadъ.

83 betinde oqujma:

„Petrogradda 10.000 nekahnъ 92,2 talaq voladъ (ol san inanmazca zatdъ), 100 talaqnъ 51,1 bir çыldan uzun bolmaj, çыldan kemda 11⁰/₀, ajdan kemda 22⁰/₀, eki ajdan kemda 41⁰/₀, 3—6 ajdan kemda 26⁰/₀—bu varъsыda acъq nekahla taşa nekahlanъ başларън çавъв yjatsъз qarъnlanъ tojduradъ („Economist“ № 1, 83 bet).

Ol gosподinda (çujusqan) ol zurnalğa allaj aqылnъ syjындъrъға orus texniceskoe obşestvoda alağa крепостникlesiz, reaksionerlesiz, poplanъ atçларъsъз desen, mыdax bolлуqlаръна, көллері qалыqъnada bir azыm çoqdu.

Burzuaznъй qrallada nekah bla talaxnъ usynden nekahsъз tuvqan savijleni usyndenda zakonларъ bla şaqrejlik, ana sejirsinen xar bir adamğa, xar burzuaznъй respublikada tъşrъvlaqada nekahsъз tuvqan savijlegeda крепостniceskij qараqanларън tuvra etedi.

Menşeviklege, ve s.-r. anarxistleni bir çartъsыnada, zapadda, alağa uşaqan, partijalaqada demokratijamъ (kenlikni) usynde, bolşevikle anъ buzadъla dev qъ-

сырға ол зат бузуқ етпейди. Ішдева болшевик революсия некахны, талақны, ғыбысы сабилені усында керті демократическая революсия болды. Оі вопро-са хар қайсы қралны алы қарасан, аны халқын ас-лаи қауимна тїеді. Кесинден алағын кеслеріне де-мokratла атаған бурзуаз революсияға қарамай ол затны усыне таман асық болып реаксияға креpost-никлеге башық етген, мылкы класслаға қарсы тұ-ған болшевик революсияды.

г. Sorokinne 10.000 некахдан 92 талақ сеїірілік есе нeda ол қайда еседа бир ған ғырымеген мө-ностырде тұрғанды, нeda тызны терсе биріп бур-зуазная реаксияға болуыра қыреседі де, адам-ны көлыне келікді. Бурзуазны қраллада обшестваны болуы ыла бираз сақрейлігі болған адам фактический (керті) талақланы санлары меzeit буїураған талақладан есе санав қолдан келмеzca көп болғанын билікді: Rossiaya ол ішні усында қалған қралладан есе кесі-ні тшығылаға ғыбысы сабиілеге еркінлік бермеклігі ыла көп кере тызды, ем ол башуаға тоxtамайда қыреседі.

Марксист журнал ол җарылы „образованный“ кре-постниклеге қарсы қазават етерге керекді. Ентда ол мурат ыла сабилені ыретірге умут етїв андан бир хайырда болмағанлаї қрал қулуқ етїв қралны игі ке-сек асхасында алы тұрғанла көп болула (шкollада ұвақ ғылары болған сабилені оқутып).

Rossijada vlastны ішїі класс қолуна алыра биле-ні усын алғын аны ыла хайырланыра ыренмегенді ан-сын иценї обшестваны ол қауим оқутуыларын арив

ajtyv burzuaz demokrat qallaqa aşyry edi. Ol çaryly krepostniklege anda tamam tyjnyşly orunla bardyla.

Oqulunur edi, oqurqa syjmeklik bolsa.

„Marksizmany vajraçyňly tyvynde“.

№ 3, 1922 ç.

